

Міфи Давньої Греції

КУПИТИ

Про книгу

Грецька міфологія — невичерпне джерело, з якого брали і досі беруть образи для своїх творів письменники, художники, скульптори та інші митці усіх часів і народів. Ця книга познайомить читачів із безстрашним Гераклом, прекрасним Наркісом, талановитим Пігмаліоном та багатьма іншими героями давньогрецьких міфів. Читайте і відкривайте для себе світ загадкової Еллади.

Місяць Давньої Греції

БОГДАНОВА ШКІЛЬНА НАУКА

© Видавництво "НК-Богдан"

ISBN 978-966-10-7646-3

МІФИ
ДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ
Переказала Катерина ГЛОВАЦЬКА

ДЕМЕТРА І ПЕРСЕФОНА

З прадавніх-давен смертні люди шанували богиню родючості Деметру, рідну сестру всемогутнього Зевса. Це вона навчила людей обробляти землю, користатися її дарами, вона щедро давала людям достаток і мир. Як і інші безсмертні, Деметра жила на захмарнім Олімпі, але більше любила ходити по землі. Висока, ясночола, у вінку із золотого колосся й червоних маків, вона встигала скрізь, пильнуючи, чи добре вродило у полі, чи гарно ліс зеленіє, чи соковита трава на пасовиськах.

Деметра часто брала із собою юну дочку Персефону, чи, як звала її малечку, Кору. Дівчина гралася на зелених луках та милувалася квітами і сама була наче пуп'янок, що от-от пишно розквітне.

Якось прибули вони обидві на острів Тринакрію, де височіє гора Етна і час від часу палахкотить вогнем: адже під тим островом лежить стоголове чудовисько Тіфон, що насмілилось було змагатись із самим Зевсом, а тепер, тяжко покаране Громовержцем, знай силується вирватися з кам'яного полону. Тоді стугонить вся земля і з Етни летить угору каміння, а полум'я з Тіфонових пащ сягає високого неба. Земля стогне, двигтить, здається, ще трохи — й розколеться навпіл.

Той жахливий гуркіг і стугін якось докотився далекою луною аж до підземного царства тіней, де завжди панує мертва тиша. Занепокоївся володар того царства — похмурий Аїд. Став він у свою золоту колісницю і погнав чорних коней нагору, хоч як не терпів яскравого сонця.

Швидко об'їздив Аїд гори й долини, придивляючись, чи не розкололася де земля, чи не проникло ясне денне сяйво в його мертво царство.

Побачила його згори богиня кохання Афродіта і лукаво всміхнулася.

— Мій синку, — мовила вона до Ерота, що, згорнувши золоті крильця, тулився їй до ніг. — Усі смертні і навіть безсмертні підвладні мені, богині кохання, але вічні боги почали про це забувати і вже не так, як колись, шанують нас із тобою. А ми доведемо свою владу — ти ж, хлопчику любий, моя оборона і поміч. Бачиш он страшного Аїда на чорних конях? Ну ж бо поціль своєю гострою

стрілою йому в самісіньке серце. Хай він відчує могутню владу кохання.

Весело засміявся бешкетник Ерот з такої витівки матері-красуні, вибрав зі свого сагайдака найгострішу стрілу й малими рученятами, наче граючись, натяг тятиву та й стрелив.

А похмурий Аїд і не зауважив, як щось його ніби вжалило в серце. Він задивився на дівчину, майже дитину, що рвала в лузі квіти й сама була наче квітка. Ще дужче защеміло Аїдові серце, і тоді він уперше відчув, що є на світі кохання.

Юна Кора гралася зі своїми подругами, безжурними німфами, й опинилася далеко від матері. Веселі німфи повели її в Нісейську долину, де завжди панує весна. Там, серед гаю, сяяло чисте плесо глибокого озера, де попід берегом тихо плавали білі лебеді, ховаючись у затінку дерев, що зеленим вінком стали довкола.

А далі ясніла поляна, всіяна барвистими квітами. Дівчата побігли туди, стали гратись і плести вінки. Кора нарвала квітів уже повний кошик і тепер клала їх просто собі в пелену.

Німфи вже посплітали вінки й полягали спочити, а Персефона ніяк не могла натішитись, бо що далі бігла, то яскравіші ставали квіти. Зненацька далеко попереду заплomenіла якась незнана квітка. Велика китиця ясно-червоних суцвіть вабила зір, блискуче листя сяяло проти сонця і ледь-ледь тремтіло. У захваті схилилася юна Кора над вогнистою квіткою, що пахла солодко й дивно. Довго милувалася нею і вже хотіла зірвати, але цупке стебло не ламалося. Тоді Кора вирвала квітку з корінням.

Ту ж мить щось загуло під ногами, земля розступилась і знизу вискочив четверик чорних мов ніч коней. Вони мчали золоту колісницю, а на ній стояв убраний у чорне сам Аїд, володар підземного царства.

Дужими руками схопив Аїд Персефону, і розсипалися всі її квіти. Дівчина відчайдушно пручалася, та похмурий бог силоміць посадовив її в золоту колісницю, тоді вйокнув на коні й змахнув багряно-чорним батогом. Схарапуджені коні шалено помчали, аж із ніздрів у них виривалося полум'я, а страшний Аїд гнав їх дужче й дужче.

Даремно рвалася нажахана Персефона з Аїдових обіймів, коси в неї розтріпалися, легенький одяг подерся.

— Мамо, мамо, рятуй мене! — гукала вона щосили.

Та ніхто не чув її — мати була далеко, а німфи, награвшись, послули на квітучій поляні. Почула тільки маленька річкова наяда Кіана і сміливо кинулася чорним коням навперейми, розливши по долині свої хвилі. Та Аїдові коні одним скоком перелетіли річечку, а потім ураз наче в землю запались. Тільки востаннє пролунав розпачливий зойк Персефони, і гори відгукнулись моторошним громом. Той грім почула нарешті мати Деметра. Стислося їй серце від лихого передчуття, мерщій кинулася вона туди, де залишила з німфами свою любов Корю. Смертна жінка довго б долала гори, ліси та озера, а богиня опинилася в Нісейській долині за мить.

Ось і німфи, всі солодко сплять серед квітів, а Кори поміж ними немає. Стривожена Деметра заходила їх будити, але жодна не знала, де ділася дівчина. Могла б сказати про це маленька Кіана, та вона втратила силу, бо посміла змагатися з богом підземного царства. Гірко плакала Кіана, а мовити слово не мала снаги.

На землю спадав вечір, високо в небі зясніли зорі. Та ні вечірня Геспер, ані вранішня Еос нічим не могли потішити засмучену матір — вони нічого не бачили. Тоді Деметра виламала дві великі соснові гілки, запалила їх над вогнедишною Етною і з тими смолоскипами, що незгасно горіли, пішла шукати дочку.

Деметра не пила і не їла, не омивала водою з чистих джерел своєї нетлінної шкіри і ясних колись очей. Темно-синій хітон у неї подерся, червоні маки зів'яли, золоте колосся погубилося, а довгі коси взялися памороззю-сивиною.

Тепер ніхто не міг би впізнати величну богиню в цій старій зажуреній жінці, що день і ніч блукала, шукаючи дочку. Вона не цуралася людей, сама заходила в села і розпитувала: може, хто бачив, може, хто чув? Та дарма! Схиливши голову в невимовній зажурі вона йшла все далі й далі. Тільки раз скорботна мати, пригнічена, змучена тяжким горем, присіла трохи спочити на скелі, і відтоді та скеля зветься Скорботною.

Якось стара селянка, зласкавившись над нещасною матір'ю, подала їй миску з вівсяною юшкою, і Деметра, що колись пила тільки небесний нектар, жадібно припала вустами до миски. Та раптом

почула, як сільський хлопчина Аскалаб, що стояв поблизу, глузливо кинув:

— Ото ненажера!

Спаленіла могутня богиня з образи і хлюпнула з миски вівсяною юшкою на хлопця. Враз він увесь взявся плямами, руки йому поробилися лапами, хлопець став меншати, меншати і в усіх на очах ящіркою гулькнув у траву.

Збагнули селяни, що перед ними не проста жінка, а, видно, богиня, та Деметра вже йшла не оглядаючись далі.

Так блукала вона дев'ять днів і дев'ять ночей, а коли вдесьте зійшла на небо рожевоперста Еос, ведучи за собою ясний день для безсмертних і смертних, Деметра зустріла богиню Гекату, що зналася на чаклунстві й ворожбі. Смертні боялись страшної богині, що насилала на них тяжкі сні й непереборний жах. Але Деметра зраділа: може, Геката щось знає про її юну Кору?

— Ні, велика богине Деметро, не бачила я твоєї дочки. Правда, днів десять тому я здалеку чула розпачливий зойк, якась дівчина кликала свою матір, та раптом замовкла.

— Це вона, це моя бідна дитина! Хтось викрав її, а хто? Чи смертний, чи бог, а чи лютий дракон? О, де моя Кора?!

— Заспокойся, Деметро, ходімо до Геліоса. Той, певне, зарадить тобі, адже він усе бачить з високого неба.

І обидві богині подалися до краю землі, де саме виїздив на своїй осяйній колісниці Геліос-Сонце. Деметра звела руки вгору і стала благати, наче проста смертна:

— О Геліосе, найясніший з богів! Зглянься на мене, на нещасну матір, що втратила доньку. Ти один можеш сказати, хто її викрав і де надійно сховав. Адже з високого неба ти бачиш усю широку землю і море безкрає.

Відказав на те Геліос шанобливо:

— О велика богине Деметро! Я вельми тебе поважаю, тож охоче все розповім. Справді, я бачив, як юна Персефона рвала квіти в Нісейській долині, та раптом схопив її могутній Аїд і повіз на своїх чорних конях. Тільки ти не журися, поважна Деметро, і гнівом не ятри собі серця. Хіба володар підземного царства не гідний бути тобі зятем? Та і вчинив це він, певне, з волі самого Зевса.

По тих словах Геліос узяв віжки і вогненно-сліпучі коні полетіли, наче легкокрилі птахи. А Деметру пойняв нестримний гнів. Подумати тільки, її дочку викрадено з Зевсової волі! Кора так любить сонце й квіти, то щоб вона вічно жила в підземному царстві, де страшний морок і де блукають тільки тіні померлих?!

Розгнівана Деметра не схотіла вертати на захмарний Олімп до безжурних богів, що не знають ніякого горя. В подібі простої смертної жінки, у чорному вбранні ходила вона з краю в край, тяжко сумуючи за дочкою, і разом із нею тяжко сумувала вся природа.

Чорний, жахливий час настав для людей. Марно орали вони землю, марно кидали в неї зерно — воно не сходило, земля перестала родити і стояла суха, потріскана. Пов'яли квіти, пожовкли зелені луки, дерева сумно простягали до неба посохлі гілки, наче благали в богів милосердя. Все менше ставало води в річках, повисихали чисті джерела, життя на землі ніби завмерло. А Деметра, заглиблена в своє велике горе, нічого не помічала. І, мабуть, вимерло б тоді з голоду плем'я земнородних людей назавжди, якби не втрутився всевладний Зевс.

Він послав свою вісницю, райдужнокрилу Іріду, сказати Деметрі, щоб повернулася на високий Олімп. Барвистою веселкою сяйнула Іріда по небу, спустилася на землю і переказала Зевсову волю Деметрі, але та її наче й не чула. Тоді Зевс послав інших богинь, муз і харит, щоб вони розважили Деметру та уласкавили багатими дарунками.

Але розгнівана Деметра згордувала дарами. Навіть не глянувши на них, вона суворо сказала:

— Я не підіймусь на Олімп доти, доки не повернеться моя люба донька. І доти зі мною сумуватиме вся неосяжна земля.

Довелось Зевсові послати меткого Гермеса до підземного царства, щоб умовивити Аїда віддати полонянку. І Гермес справді умовив похмурого бога, пояснивши йому, що нагорі все сохне, вмирає, земля перестала родити і людям уже несила приносити жертви богам.

Знехотя погодився Аїд віддати кохану, але він добре знав: якщо Персефона з'їсть тут, у його царстві, бодай дрібку чогось, то вже не зможе піти звідси навіки. І підступний Аїд звелів покласти біля неї великий стиглий гранат. Змучена Персефона справді нічого досі не їла

в підземному царстві. А коли побачила чудовий гранат, не стрималась, трохи його надкусила і з'їла кілька зернин.

Раптом вона почула голоси, що дивно, незвично лунали серед мертвої тиші. То до неї йшли Гермес із Аїдом. Зраділа Персефона Зевсовому посланцю і заспішила на землю. За знаком похмурого Аїда слуги підвели чорних коней із колісницею, та один із прислужників, на ім'я Аскалаф, раптом зухвало посміхнувся і мовив:

— Персефона не залишиться на землі, я ж бо сам бачив, як вона скуштувала нашої їжі — кілька гранатових зернин!

Аїд зловтішно всміхнувся, а вражена Персефона так глянула на прислужника, що той аж заляк. Був то погляд не скривдженої дитини, а владарки підземного світу, страшний, нищівний погляд, і від нього Аскалафове тіло раптом укрилося пір'ям, руки перетворились на крила, на ногах повиростали кігті, на обличчі з'явився дзьоб, очі поробилися круглі, великі, вуха ж — зовсім маленькі. Так Аскалаф обернувся на лиховісного нічного птаха — сича.

Персефона тим часом стала на золоту колісницю, Гермес схопив віжки, і вітроногі коні помчали туди, де панують сонце й життя.

Як же зраділа вся природа появі Деметриної дочки! Кора йшла до матері, а земля стелила їй під ноги зелений килим із барвистими квітами. Весело заспівали птахи, знову задзвеніли гірські потічки, зазеленіли поля.

Велика була радість Деметри, що нарешті обняла свою дочку, велика, та недовга. Дізналася богиня про гранатові зернини, що їх з'їла в підземному царстві Персефона, жахнулась і крикнула в розпачі:

— Чуєш мене, рідний брате, всемогутній Зевсе? Знаю я, що ти не можеш порушувати закони царства мертвих, але врятуй мою Кору! Вона так любить сонце, і квіти, і співучих птахів, то як же їй жити без них? А як мені жити без неї?

Почув ту розпачливу мову Зевс Громовержець і замислився: не міг він порушити законів підземного царства, але жаль було йому Персефони, та й перед Деметрою почувався винним — дозволив-бо Аїдові викрасти її юну дочку. Тож тепер треба їх усіх примирити, негоже безсмертним сваритись. І мудрий Зевс розсудив так: дві третини року Персефона буде з матір'ю, а третину — в царстві тіней. Так воно й сталося.

Третину року владарює Персефона в підземному царстві, велично сидить на троні обіч свого могутнього чоловіка Аїда. А на землі в цей час сумує за дочкою Деметра, і з нею сумує вся мати-земля. Поля тоді чорні, як чорне вбрання у Деметри, не чути птахів, тільки холодний вітер гуде, ніби плаче. Та от повертається Персефона, земля прокидається від зимового сну, ласкаво сяє весняне сонце, і все навкруги розквітає.

Так триває і досі.

ПРОМЕТЕЙ

З а сивої давнини, коли над усім світом панував іще не Зевс, а його батько Кронос, люди, що тільки-но розселилися по землі, були кволі, безсилі, лякливі. Вони не вміли ні думати, ні розуміти того, що бачили довкола. Зі страхом дивилися вони на грозові хмари й на пекуче сонце, на безкрає море й на височенні гори. І здавалося людям, що то могутні божественні істоти.

Від усього, що їх лякало, люди мерщій ховалися в свої глибокі підземні нори, наче кроти. Не було тоді в них ані світлих жител, ані вогнищ родинних, їли вони тільки траву та сире коріння, а м'яса й не куштували, бо не знали мисливства.

Згодом владу над усім світом здобув Зевс, що скинув батька в Тартар — у найглибше дно землі й моря, що лежить далеко внизу, під царством мертвих, похмурим Аїдом. Зі своєї небесної осейної височині Зевс і не дивився на нужденних людей, а ті ледь животіли серед незбагненної, ворожої природи. Скільки їх гинуло від хвороб та з голоду, в боротьбі із жорстокою стихією! Так би захирів і загинув назавжди рід смертних людей, якби не став їм на захист і допомогу найблагородніший серед безсмертних — титан Прометей.

Матір'ю його була велика Феміда, богиня справедливості й правосуддя. А батько — Япет — належав до роду могутніх титанів, що їх здолав Зевс і скинув навіки у Тартар. Такої долі зазнав і Япет, але zostалися його сини — Атлант, Менетій, Прометей та Епіметей. Двох перших Зевс теж покарав за сміливу спробу змагатися з ним: у Менетія поцілив вогненною блискавкою, і той упав просто в Тартар, а величезному Атлантові надумав іншу кару — підтримувати все небесне склепіння.

Відтоді стоїть Атлант, величезний, наче гора, і, наче гора, непорушний. Усе дуже, м'язисте тіло його напружилося і скам'яніло, він зігнувся під страшним тягарем, та мусить так вічно стояти.

Найменший Япетів син, простодушний Епіметей, не був небезпечний Зевсові. А розумний і безстрашний Прометей сам став на бік Зевса. Він, як ніхто, розумів, що дикі, свавільні титани не можуть справедливо правити світом, — для цього, крім сили, потрібен ще ясний розум. І Прометей сам допоміг мудрому Зевсові стати до влади. Здавалося, все йшло до того, що Прометей буде найближчим Зевсовим другом. Та на заваді стали дрібненькі, ледь помітні з Олімпу істоти — смертні люди.

Прометей мав благородне, велике серце; він перший зглянувся на людей, навчив їх будувати житла, плавати на човнах, напинати вітрила, полювати лісову звірину, приручати тварин. Він перший запряг у ярмо дикого бика, перший приборкав вільного коня, і ті стали вірними помічниками людини. Прометей навчив смертних лікуватися цілющим зіллям, знаходити шлях за зорями і летом птахів, навчив добувати з землі мідь, золото й срібло та користуватися щедрими дарами природи.

А громовладний Зевс і далі не зважав на людей. Зате його сини й дочки — молоді боги, що безжурно жили на Олімпі, — зацікавилися тими дрібними істотами, які сновигали десь далеко вниз, на землі. Знічев'я безсмертні навіть взялися допомагати людям, навчати ремесел і хліборобства, але за те зажадали від них великої шани і багатих дарів.

Щоб скласти таку угоду, якось зібралися обидві сторони. Від богів виступав Зевс, від людей — титан Прометей, хоча сам був безсмертний. Він побоювався, що люди не зможуть протистояти богам, і поспішив їм на поміч.

Титан так уболівав за долю смертних, що вдався навіть до хитрощів. Коли привели жертвовного бика, він сам зарізав його й поділив тушу на дві частини. До більшої купи поскладав самі кістки, але прикрив їх гарним, лискучим жиром; а меншу, де було смачне м'ясо, Прометей загорнув у брудну бичачу шкуру, ще й поклав зверху гидкі тельбухи.

— Батьку наш Зевсе, вибери собі яку хочеш частину, — лукаво запросив Прометей. — Те, що ти вибереш, люди надалі віддаватимуть безсмертним богам.

Як Прометей і сподівався, Зевс узяв собі купу більшу і кращу на вигляд. Відтоді смертні стали їсти м'ясо, а кістки спалювати на шану безсмертним.

Розлютився Зевс, збагнувши, як обдурив його Прометей заради тих смертних нікчем. Страшно заgrimів він з темнохмарого Олімпу і жбурнув на землю вогненні стріли-блискавиці. А потім вигадав людям кару, аби дошкулити Прометею: він відмовив смертним у тому, що було їм доконче потрібне, — у життєдайнім вогні.

— Хай їдять м'ясо, але сире! — гримів люто Зевс.

Люди не варили їжі, не світили в домівках, не грілися коло багать, і було те життя без вогню злиденним животінням.

Пожалів людей своїм великим серцем титан Прометей і сміливо порушив Зевсову заборону. Якось він перестрів Афіну Палладу, коху Зевсову дочку. Богиня мудрості була завжди прихильна до титана; тож він і попросив її відчинити йому потай двері чорного ходу, що вів до Зевсового палацу, — адже Прометею було вже невільно з'являтися на Олімпі. Афіна Паллада так і зробила, гадаючи, що Прометееві цікаво поглянути на новий витвір бога-митця Гефеста — на людей із щирого золота, що, наче живі, слугували богам.

А Прометей, опинившись у Зевсовій оселі, мерщій узяв із божественного вогнища невеличку іскру, сховав її у порожній очеретині та й приніс людям на землю.

Відтоді засяяли, заяскріли веселі вогнища на землі. Навколо них люди збиралися цілими родинами, смажили м'ясо, грілися, танцювали. Люди зажили тепер веселіше, дружніше, і з того щиро радів титан Прометей. Він навчив їх приборкувати вогонь, плавити мідь, кувати зброю, і люди стали дужчі, сміливіші, вони вже не схилялися покійно перед своєю долею. Завдяки Прометееві вони навчилися думати й тоді, мабуть, уперше відчували себе людьми.

Та чорним, грозовим буревієм насувався на відважного титана страшний гнів всевладного Зевса. Ніхто в світі ще не порушував так зухвало його заборони, ніхто не насмілювався повставати проти нього, батька всіх безсмертних і смертних.

У шаленій нестямі Зевс звелів закути титана Прометея в кайдани і припнути на самому краї землі до стрімкої скелі, щоб відступник висів там довгі століття. Таку кару надумав Зевс останньому з роду

титанів, що насмілювався змагатися з ним і боронити слабосилих, нікчемних людей.

Здійснити цю кару Зевс доручив своєму кульгавому сину Гефесту, неперевершеному митцеві й ковалю. А в помічники йому дав двох своїх вірних слуг — Силу і Владу, суворих, безжальних, жорстоких. Прикро було Гефестові коритися Зевсовій волі, бо він щиро шанував Прометея, але не послухатись рідного батька не міг.

Туди, де кінчається пустельна країна диких скіфів і велично здіймається до неба бескеття Кавказу, Сила і Влада привели непокірного титана, а за ними шкутильгав бог Гефест.

Він був кульгавий з дитинства, бо колись розгнівався на нього Зевс і, схопивши малого за ногу, швиргонув геть з Олімпу. Довго летів Гефест, цілий день, а надвечір упав на скелястий острів Лемнос і відтоді став шкутильгати. Відтоді ж навіки оселився в його серці страх перед Зевсом. Той страх примусив його і тепер скоритися могутньому батькові.

Знову тяжко зітхає Гефест і здіймає величезний молот, щоб прикувати Прометея до стрімкої кручі.

— Бий молотом дужче, дужче! — суворо наказує Влада. — Щоб Прометей не зміг у путах і поворухнутися. Та не зітхай, не стогни, він же Зевсів ворог, злочинець.

— Яке огидне моє ремесло! — розпачливо вигукує Гефест. — Хай би хто інший ним володів, тоді я не мусив би приковувати друга до скелі. О Прометею, сину великої Феміди! Я сам плачу з твоєї тяжкої муки, та мушу коритися невблаганному Зевсові.

Знову і знову гупає молот, від нього йде стоголоса луна, і здається, то стогнуть похмурі Кавказькі гори. Нарешті титана прикуто.

— От і добре! — озивається Влада. — До цієї скелі люди не дістануться, хоч би як хотіли зарадити своєму благодійникові.

— Ніхто йому тепер не зарадить, — скрушно мовить Гефест, — невблаганне-бо серце в Кроніда. Яку жорстоку кару він вигадав! Очам нестерпно дивитися на Прометея.

— Стережись, щоб за такі слова Зевс не покарав і тебе, — похмуро каже Влада і квапить Гефеста: — Годі вболівати за тим зухвальцем, ходімо звідси. А ти, Прометею, можеш тепер ремствувати на Зевса та дбати про жалюгідних смертних людей.

Ані словом не озивається гордий богоборець. Навіть не дивиться, як ідуть геть Сила і Влада, кремезні, негнучкі, наче витесані з каменю, а за ними шкутильгає ще дужче Гефест. Тільки коли вони зникли за горами й навколо залягла мертва тиша, Прометей застогнав і голосно крикнув:

— О божественний ефіре! О мати-земле і сонце ясне, всевидюще! О бистрокрилі вітри і ви, хвилі невтомного моря! Погляньте, як покарав мене Зевс за те, що я був прихильний до смертних і приніс їм вогонь. Я знав, що Зевс мене покарає. Страшні мої муки, та я не зрікаюся свого вчинку!

Замок Прометей, а навколо зашелестіло, задзвеніло в повітрі, наче від помахів легких пташиних крил. То прилетіли на великій крилатій колісниці ніжні, жалісливі океаніди, що в своїх далеких підводних печерах почули брязкіт Прометеевих кайданів. Той брязкіт пройняв їм серце пекучим болем, затьмарив ясні очі сльозами, і вони мерщій прилетіли, щоб хоч добрим словом полегшити муки свого любого родича.

За океанідами поспішав на крилатому коні сам старий Океан. Сивий, величний, він наблизився до Прометея і мовив:

— Япетів сину! Нікого в світі я так не шаную, як тебе. І я прилетів від краю землі сюди, до її іншого краю, щоб ти послухав моєї ради: вгамуй своє горде серце, поступися перед дужчим. Адже ти сам гаразд знаєш: світом керує суворий самовладний бог. Не змагайся з ним! А я спробую випросити в нього для тебе швидко визволення.

— Не турбуйся мною, Океане, — відказав Прометей, — і не труди себе марно — неблаганний-бо Зевс. Згадай, як він тяжко покарав мого рідного брата Атланта, завдавши йому на рамена все небесне склепіння. Згадай, як приборкав Зевс стоголового Тіфона, що повстав був проти всіх богів, а тепер лежить, придавлений горою, і так важко йому, що аж полум'ям дихає. Стережись і ти Зевса, він лихопомний, жорстокий, тож не здумай просити за мене. Я сам знесу свою кару.

Полетів назад засмучений Океан, а юні океаніди zostалися. Ламаючи свої ніжні й білі, як морське шумовиння, руки, вони зайшлися гірким плачем, і разом із ними тужно плакали всі смертні люди. Застогнала мати-земля, завирувало священне море, заплакали чистими сльозами джерела й річки, і навіть чорний Аїд задвигтів...

Якось до Кавказьких гір заблукала нещасна Іо, біла телиця. Колись вона була смертна дівчина, аргоська царівна, така гарна, що в неї закохався сам Зевс. Та незабаром дізналася про це ревнива, заздрісна Гера й обернула Іо в телицю, ще й приставила пастухом до неї всевидючого Аргуса. Це чудовисько мало очей по всьому тілу стільки, скільки сяє зірок на нічному небі. Навіть коли Аргус засинав, ті очі ніколи не заплющувалися всі одразу, тож він стеріг бідолашну телицю і вдень, і вночі. І за це заплатив життям: за наказом Зевса Гермес відтяв Аргусові голову.

Тоді розгнівана Гера наслала на Іо великого гедзя, і той нещадно жалив телицю. Тікаючи від гедзя, майже божевільна з болю, Іо опинилася серед Кавказьких гір і нарешті добігла до скелі, де було прикуто Прометей.

Хоч титан сам тяжко страждав, та його схилювала доля нещасної дівчини, що стала жертвою жорстоких богів. Він чув про неї ще від своєї матері, віщої Феміди, і знав, що попереду в Іо ще багато поневірянь і мук.

— О, як ти, бідолашна, стогнеш! — співчутливо мовив Прометей. — Я нічим не можу тобі допомогти, бо сам я не вільний. Але знай: тебе, смертну, чекає безсмертна слава, навіть море на згадку про тебе люди назвуть Іонічним. А Епаф, твій син від Зевса, започаткує великий рід, що дасть могутніх героїв. Найславетніший з-поміж них, твій далекий нащадок Геракл, прийде сюди і нарешті визволить мене. Знай і те, що всемогутній бог, через якого ми обоє страждаємо, незабаром може втратити свою владу.

— Зевс утратить владу? Хіба це можливо?

— Можливо, і він сам квапить той час.

— А як це станеться?

— Не можу сказати.

— А коли? — допитувалась Іо.

Але Прометей не міг розказати їй великої таємниці, яку знав тільки він сам-один. Колись, добуваючи для смертних руду в довгій глибокій печері, Прометей так утомився, що ліг просто долі спочити й міцно заснув. Прокинувся він серед глибокої ночі, скрізь було темно й тихо. Раптом його здивували якісь ледь чутні звуки. Він прислухався й почув тонесенькі старечі голоси, що протягло співали довгу тихомовну пісню

про майбутнє людей і богів. То співали мойри, богині неблаганної Долі.

Ось тоді Прометей і дізнався, що Зевса чекає загибель, бо він схоче взяти за дружину богиню Фетиду, найвродливішу з дочок морського бога Нерей. А синові Фетіди судилося стати дужчим за батька, хоч би хто він був — чи смертний герой, а чи безсмертний бог. Тож Зевса чекає та сама доля, якої через нього зазнав колись його рідний батько Кронос, і справдиться тоді батькове лиховісне прокляття.

Прометей не міг розповісти це Іо, він тільки запевнив нещасну, що Зевсова влада не вічна, але бідна телиця вже нічого не чула. Знову налетів на неї гедзь, люто вжалив, і вона, наче божевільна, побігла світ за очі. Ще довго здаля долинали її болісні зойки і терзали титанові серце.

— Хай Зевс безжурно живе на Олімпі! — гнівно вигукнув Прометей. — Хай тішиться своїми громами та сипле на землю вогненні блискавки. Але настане день, коли справдиться прокляття його батька Кроноса!

Ці сміливі слова почув зі своєї височини Зевс Громовержець. Он як! Покараний Прометей не тільки не скорився, а навіть погрожує йому, всевишньому владареві! Збентежений Зевс послав до титана меткого Гермеса дізнатись, на яку таємницю натякає зухвалець і що чекає Зевса в майбутньому.

Гермес узув свої сандалі з маленькими золотими крильцями і невдовзі опинився біля кавказької скелі.

— Слухай мене, Прометею, — владно мовив Гермес. — Батько всіх безсмертних і смертних хоче довідатись, що означають твої слова.

— Яка зарозуміла мова в цього прислужника богів! — вигукнув Прометей. — Хай Зевс не сподівається зробити і з мене такого прислужника. Я не проміняю своїх страшних мук на ганебне рабство.

— Я не раб, а бог і вісник богів.

— Я ненавиджу всіх богів. А ти, Гермесе, маєш розум, наче в хлопчиська, коли гадаєш щось від мене дізнатись. І Зевс не дізнається, поки не звільнить мене від кайданів.

— А ти не боїшся, що Зевс розгнівиться ще дужче?

— Хай шаленіє, хай гримить з гніву і спалює скелі пекучим вогнем чи засипає крижаним снігом — все одно він не вирве з моїх вуст

жодного слова.

Зненацька розлігся оглушливий грім, задвигтіла земля, захиталися скелі, сліпучо-вогненні блискавки розкрояли небо. Знявся рвучкий вітер, море збурилося і помчало на берег. Небо, море, земля наче злилися водно, все гуркотіло, стогнало, ревло.

Усі підвладні йому стихії Зевс кинув на прикутого Прометея, але той і не думав коритися. Тоді Громовержець звергнув скелю разом із непереможним титаном у чорну безодню.

Та Прометей був безсмертний. Збігли тисячоліття, багато людських поколінь одне за одним пройшли по землі, й тоді Зевс знову підняв із безодні титана, сподіваючись дізнатися про свою долю. Але нескорений Прометей мовчав, і батько всіх безсмертних і смертних вигадав йому ще тяжчу кару: знову висів Прометей, прикутий до кавказької скелі, його нестерпно палило сонце, сікли дощі, шарпали люті вітри, й щодня прилітав туди величезний Зевсів орел, гострими пазурами розривав титанові груди та дзьобав йому печінку. За ніч кривава рана загоювалася, але наступного дня знову прилітав орел і знову люто шматував могутнє Прометееве тіло.

Ці страшні муки тривали тисячоліття, але ніщо не могло здолати титана. Жодного разу не попросив він пощади в Зевса, не зрікся своєї приязні до смертних. Сам Громовержець уже хотів помиритися з ним, бо й досі не знав тієї таємниці про себе. Із Зевсової волі пішла до свого сина богиня Феміда. Гірко плачучи, просила вона Прометея помиритися з Зевсом, і материнське горе, страшніше за всі муки, розчулило непохитного титана — він розкрив свою таємницю.

Почувши віщі слова, схаменувся Зевс, бо справді намірявся взяти морську богиню Фетіду собі за дружину. Тепер він звелів якнайшвидше віддати Фетіду за смертного, щоб її син не став загрозою ні йому, ні іншим безсмертним богам.

Незабаром Фетіду віддали за Пелея, славного аргонавта, — разом з іншими героями він їздив до Колхіди по золоте руно. На весілля Пелея і Фетіди зійшлися всі боги, і навіть вони не пригадували такого пишного свята. А син Пелея і Фетіди — славетний Ахіллес — справді перевершив мужністю й силою свого батька і став найбільшим героєм Троянської війни.

У подяку за засторогу Зевс послав найславетнішого з-поміж грецьких героїв, далекого нащадка Іо — Геракла — звільнити титана. Багато земель уже обійшов Геракл, уславивши себе неймовірними подвигами, і от опинився серед Кавказьких гір. Довго шукав він скелю із прикутим Прометеєм, аж нарешті побачив, як угорі шугонув величезний орел, почув стогони нелюдського болю і поспішив на ті страдницькі зойки.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

КУПИТИ